

голубі
дильжанси

*The private correspondence of some members
of VAPLITE*

Ukrainian Writer's Association

SLOVO

New York—1955

ГОЛУБІ ДИЛІЖАНСИ

Листування ваплітян

(Матеріяли з архіву Аркадія Любченка)

Об'єднання Українських Письменників

СЛОВО

Нью Йорк — 1955

Упорядкування, редакція і примітки

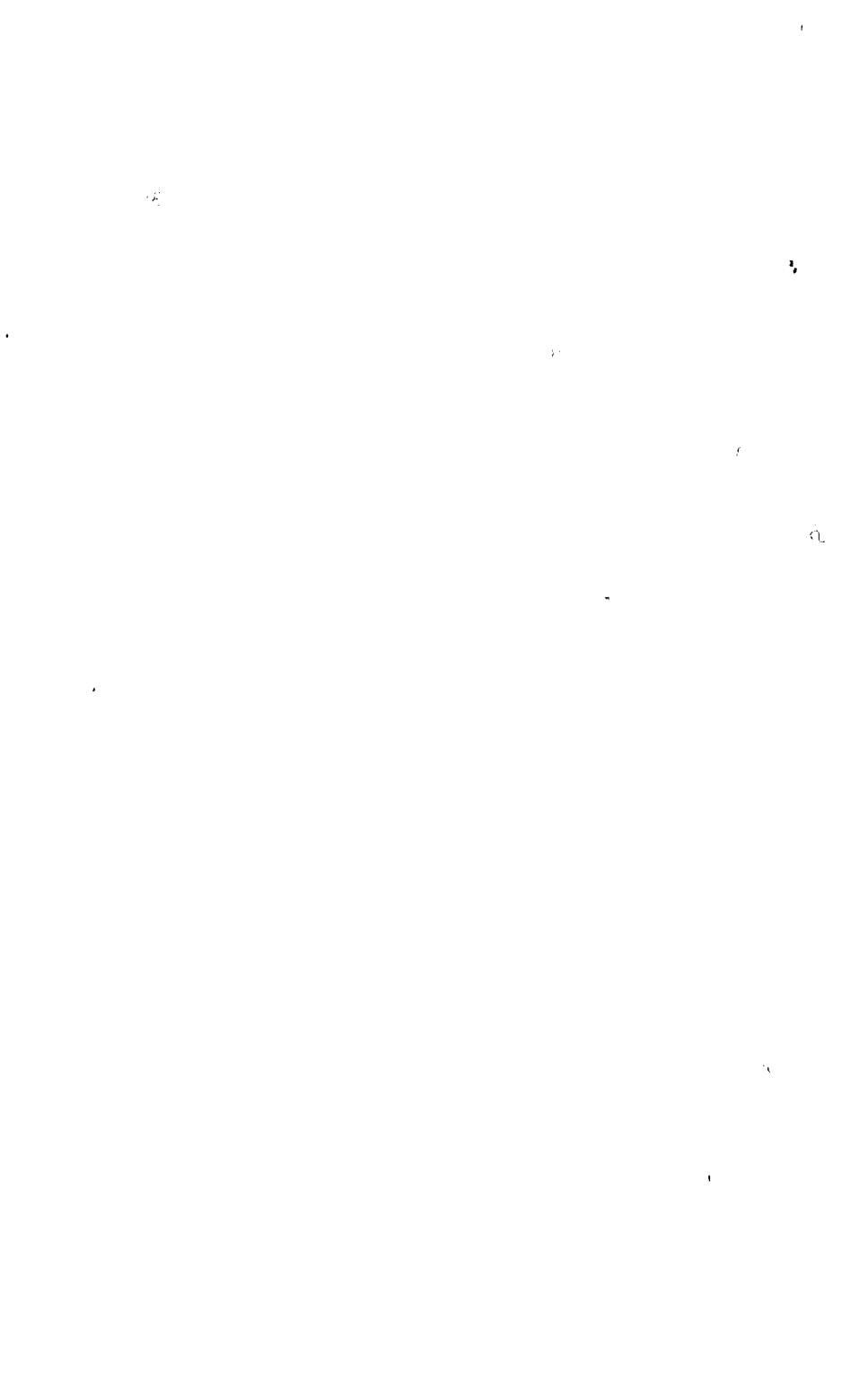
Юрія Луцького

Обкладинка і марка “Слова” роботи

Якова Гніздовського

*. . . і вже маячать їхні романтичні
постаті, як голубі диліжанси на
шляхах моєї безумної подорожі.*

Микола Хвильовий

ПЕРЕДМОВА

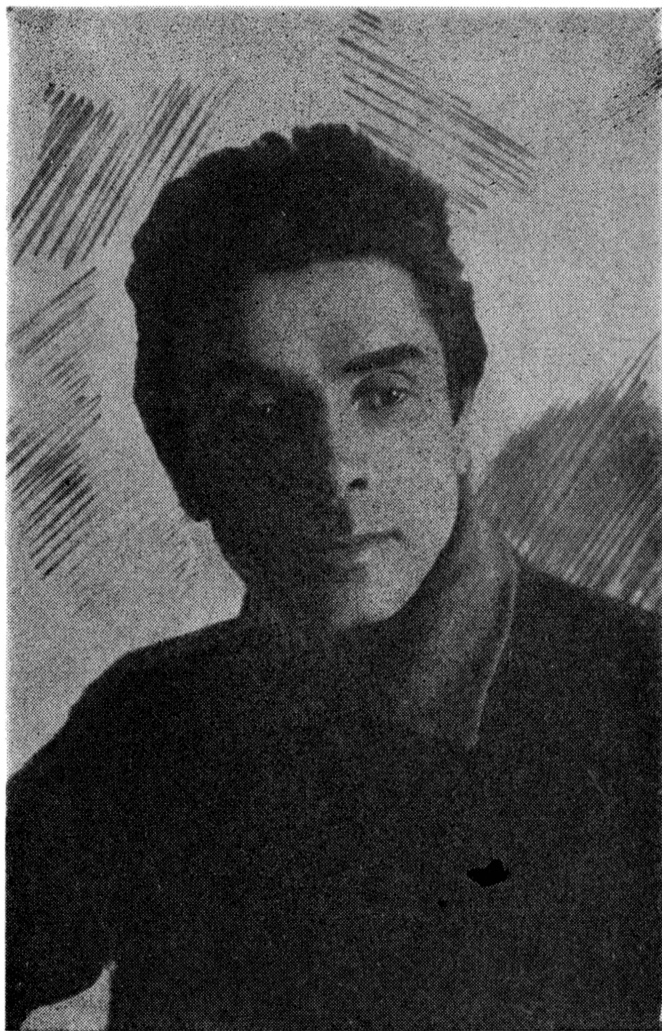
Минуло понад чверть століття від часу, коли вперше пролунали вогненні слова Миколи Хвильового. Їх відгомін не завмер і до сьогодні, не зважаючи на те, що самі твори і памфлети основоположника і провідника “Вапліте” забронені на Україні від 1933 року. Поза межами УРСР, крім ідеологічних інтерпретацій та журналістичних статтів полемічного характеру на тему хвильовизму, не було дотепер більших спроб дослідити добу й доробок ваплітян із суто наукового погляду. Найголовнішою, хоч не єдиною, причиною цього був брак джерел. Для всебічного вивчення тієї доби бракувало і бракує не тільки творів ваплітян, але й тих відомостей про їх життя і творчість, якими мусить послуговуватися сучасне літературознавство. Не диво, отже, що замість літературно-історичної аналізи “Вапліте” постали про неї легенди й міти.

Завданням цієї збірки є розкрити малу частину джерел до історії “Вапліте,” що зберігаються в архіві покійного Аркадія Любченка. Текст листів друкується з дуже незначними пропусками (їх відзначено в тексті зірочками—***); правопис подається без змін. Пояснення й примітки додано лише тоді, коли вони конечні для зрозуміння змісту. Вибір листів зроблено на підставі їхньої вартости як документів часу; відпало лише нечисленне листування Яновського й Дніпровського з Любченком.

Упорядник збірки складає щиру подяку Високопреосвященному Владиці Мстиславові за його допомогу в дослідженні матеріялів архіву, торонтонському університетові за підтримку у дослідах, проф. Ю. Шевельову, Г. О. Костюкові, Ю. А. Лавриненкові та В. Д. Ревуцькому за їх цінні поради і всім тим, що допомогли у виданні цієї збірки. Найглибша вдячність нас усіх належить тому, хто зберіг архів “Вапліте”—Аркадієві Панасовичеві Любченкові.

Юрій Луцький

Михаил Хвостов

125

1

126

127

128

ЛИСТИ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО ДО АРКАДІЯ ЛЮБЧЕНКА

1.

Дорогий Аркашо, вітайте від мене всіх ваплітян і передайте їм, що Європа чекає їх до себе на якісь місяці 2-3. Подивитись є що. Це свідчить хоч би той же Берлін, що в ньому я живу уже кілька днів.

Ваш Микола

Берлін
16.XII.27.

2.

Дорогий Аркаша,
Чи дістали мого листа? Моя віденська адреса така: Wien XIX, Hochschulstrasse 27., Nikolai Chwylowuj. Як себе почуваете? Чи скоро їдете за кордон? В цьому році Ви обов'язково мусите побувати тут. Я вже звик до комірців і "шляпи," так що тепер не жартуйте зі мною. Як справа з Б? Ніжно тисну Вашу руку. Вітайте дружину.

Ваш Микола

Відень
січень, 28.

3.

Отже і ти, Бруте! Ви мовчите і Ви—завжди акуратний, коректний і т. д. Невже викинувши мене зі списку своїх співробітників¹ Ви тим самим пориваете зі мною всі зв'язки? Коли так, то прощайте! Прощайте, дорогий Аркашо, і не поминайте мене лихом. Зараз піду до Пратеру і утоплюся в юрбі.

Ваш Мик.

Відень
26.I.28.

4.

Гура! Гура! Гура! Так що до нашого жаргону ми дістали ще дві слові. Ну, скажемо так: Як Ви себе відчуваєте? Дякую. Цілком перпендикулярно. Но поскільки зі мною случився *фріштік* я, не зважаючи на *трафік*, розтрундулетів весь антрикот. Словом, запишіть дорогий Аркашо, до нашого лексикону ці дві симпатичнія слові—фріштік і трафік і пущайте їх “в оборот.” Як бачите, подорож уже дає себе знати і я роблюсь ужасно образованою людиною. Азія з мене цілком вивітрилась і мене вже в каварнях величають “гером доктором.” Сур’юзно! Чи може Ви сумніваєтесь? Коли сумніваєтесь, то приїздіть сюди і наочно удостоверітесь.

А тепер, дорогий мій, прошу я Вас, як секретаря “Вапліте,” дуже берегти дорогого президента, товариша Гур’евича,² а також прошу всіх ваплітян теж саме зробити з ним. Щоб не було йому жадного сумлення в жізні і прочая. Краса життя, сказав якийсь велосипедист, тільки в борні. Ну і т. д. Сердечно обіймаю Вас і весь світ.

Микола

А чому це, скажіть мені, Ви мені уперто не відповідаєте? Так Ви, значить, не надрукували мого роману в № 6-му.³ Шкода! Вітаю, конешно, Вашу дружину і мої сограждане второй раз.

(*Дописка червоним олівцем:*) Мое останне произведение. Сьогодні дощ нудний, такий у нас буває, туман ховає даль. Але тепер ніхто мене вже не питає: Чому зійшлися кінці моїх нервових брів.

Відень
лютий, 28.

5.

Нарешті, дорогий друже. Я спершу думав, що з Вами трапилося якесь нещастя (навіть снились мені колись) але потім заспокоївся, прочитавши у листі тов. Азарх,⁴ що Ви живі й здорові. Ну, і от, значить, Ви вже йдете до Нарко-

мосу і хочу я Вас попередити: як одержите пашпорт на руки —зарання намічайте собі маршрут. За кордоном, Вам, очевидно, прийдеться побути якісь 3 місяці, а за цей час Ви без зарання продуманого плану багато не побачите. Отже я Вам раджу, по перше намітити в які краї Ви поїдете, а по друге треба зарання знати, в яких городах Ви побуваєте. В Німеччину обов'язково треба завітати. Отже, по перше беріть візу до Німеччини. Далі я Вам радив би взяти візу до Італії і, коли можна, до Франції. Тут хоч і можна якось дістати ці візи, але дають їх не так скоро. Іноді держать “візітера” 2-3 місяці. Так от.

Передайте Миколі⁶ моє гаряче вітання. Я йому одночасно посилаю телеграму. Я дуже радий, що я помилився: очевидно талант Курбаса⁶ сильніший за мої віщування.

Горіння “бувших”⁷ мене страшенно радує. Цікаво знати, що Ви пишете. Я зараз теж сів писати новий роман (власне перший, бо “Вальдш”⁸ як Вам відомо, а Іраїда⁸ теж за ними). Що вийде не знаю. У всякому разі я уже, як я писав колись, не я. Як справа з перекладами на німецьку мову? За всяку ціну ми мусимо вивести нашу літературу на широку Європейську арену. Словом, треба мужатись—наше “впереді.”

Ще раз дякую Вам за листа і вітаю Вашу симпатичну дружину. Привіт всім “бувшим.” Вмерла Вільна Академія Пролетарської Літератури⁹—Хай живе Державна Літературна Академія!

Тисну руку

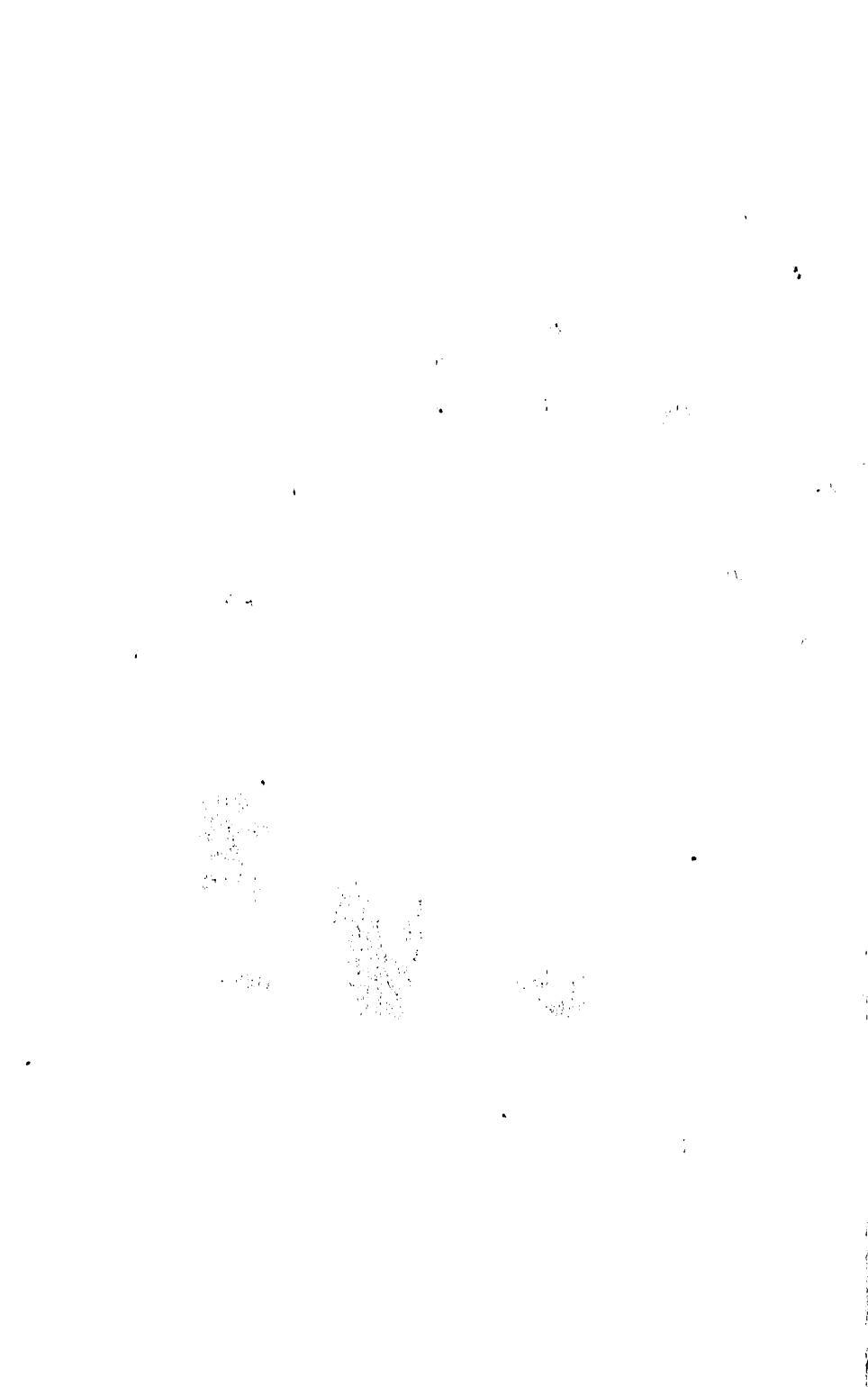
Микола Хвильовий

Відень
2.III.28.

1000
1000
1000

Ю Ивановский

ЛИСТИ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО ДО АРКАДІЯ ЛЮБЧЕНКА

1.

Дорогий чоловічок!

Побий мене бог—Ви ще акуратніші і справніші за мене і за всіх ВАПЛІТовців! Усіми відповідями я задоволений, усі справи мені ясні, як шоколад. Дякую, щоб я так больниці імел.

Спав я сьогодні тихо і зажурено, а в двері хтось постукав і просунув мені Вашого листа. Розірвав, прочитав, заліз глибше під простинь і уміліся. Да, я забув Вам сказати, що зі мною спала ще одна істота—досить тепла і чистокровна. У неї все було “в парядке”—легені як міхи, серце як кувadlo, а голос—боже мій—інтересний і дзвінкий голос. Груді в неї були з молоком і медом. От яка. Можна було її поцілувати, та такі істоти не цілують—їх нюхають і читають. Бо це була—звичайно, 4-та книжка ВАПЛІТЕ, яку я вчора одержав.

Маладець Обсерватор і Ю. Бала.¹⁰ Розумно, дотепно, вірно, щиро і занозисто. Так треба й надалі лити холодну воду на розгорячені голови, щоб лихоманки запобігти.

Ваша річ мені подобалась. Назва не годиться зовсім.¹¹ Ось послушайте, як би я її назвав: “Народження людини” або “Народження матери.” Теж не зовсім підходить, але краще за “Образу”—що мало говорить і не б’є очей. Добрі авторські розмови про героїв, приємно вражає простота твору (а майстерність лише в простоті лежить), де-хто з дев’ятнадцятилітніх романістів і критиків цього не розуміє, зразу возгордиться, а потім перечитає і позаздрить. Серйозна річ завше строга, проста і врівноважена. Я ціную тільки ті твори, де є думка, де є проблема. У Вас це є, і за це треба дякувати. Переродження чоловіка, зріст його психіки, міць його нервів (пошарпаних!) в обставинах міщан і злочинців, тупоголової обивательської сволоти—все це

показати, дати, як виростає жінка в цьому болоті, як вона знаходить свою душу і мету—це благородна робота. Вам пощастило.

Що на мою думку треба ще? Я б, наприклад, жінку виніс би ще вище, щоб її серце билось і захливалось на сторінках. За рахунок інших—її ще піднести. Друге: нащо Вам здався Доленго?¹² Багато чести. Його можна покрити й фейлетоном. Третє: розмову Мішеля з Костем (ст. 33-39).¹³ Чорт із ними: не такі вже вони важні персони.

От і все. Тільки не сердьтеся, коли читатимете, що я так “авторитетничаю.” Йй богу, по щирости, по приятельському. Думаю, що Ви не образитесь на мене за мій тон.

Вірші добрі. Ю. Шпол,¹⁴ слава лисині, розпочав творити. Я такий радий.

Коцюба¹⁵—буза. Допис із нецікавої Коцюбиної “жізні.” Обмеженість. Малокультурність (не покажіть хоч йому, а то ворог буде). Гордієнко¹⁶ ще не закінчив. Нічого, та тільки претензійність і розвязність. Треба пам’ятати за Спарту. Привіт усім товаришам. Може на початку жовтня буду в Хрк.

Ваш Юр

П.С. Не заходьте, а подзвоніть 19-26 (Слісаренкові),¹⁷ щоб надіслали гроші мені, а то ж я “льготний без роботи.”

Одеса
23.IX.27.

2.

Дорогий Аркадій!

Листа Вашого одержав не в лікарні, а вдома. Т. Ю. занесла його і розповіла дещо про останні Харківські новини. Почуваю себе дуже добре, вчора трохи виходив на вулицю, сьогодні думаю іще піти, а загалом—виходжуюся після лежання. Ще літо далеко—до того часу треба багато перетеребити діла, то щоб було що кусати на зиму. В Харкові буду на кінець травня—здам руський переклад роману¹⁸

і вправлюся з деякими своїми справами. Ви, певно, ще будете в Харкові тоді?

Чи гадає Ольга Георгіївна¹⁹ приїхати до Києва, як вона хотіла? І коли саме? Хай сповістить—щоб її зустрінути, як годиться. Березильці²⁰ живуть в “Континенталі.”²¹

Т. Ю. казала, що у Колі Бажана²² народилася дочка, (сам я ще його не бачив). Погода тут тепла, “розпукуються бруньки” на каштані. А Саша Довженко²³ ставитиме дуже український фільм “Земля.” * * * Може й Ви в травні зберетесь до Києва? Як справа з Вашою поїздкою до Дніпропетровська?

Бувайте здорові. Напишіть, коли щось буде нового у Гуровича. Привіт Ользі Георг.

Ваш
Ю. Яновський

Ще одна річ: 1-го травня йшов “Мина Мазайло.”²⁴ Були делегації Москви, Ленінграду. Страшна холодність прийому. В третій дії навіть виходили зі здивованням та образою. Вони певно чекали гопачків та галушок, бо сьогодні в “Пролетарській Правді” є серед вражінь лнгр. робітників рядки про те, що вони чекали в “Березолі” побачити *життя* укр. робітника й селянина, а бачуть “Мазайла.” Я такий радий, що скачу зі своїм апендицитом. Поцілуйте Гуровича—прекрасного зануду!

Київ
4.V.29.

3.

Вольная (од ДВУ²⁵) пташка, Аркадій Панасовичу!

Вітаю Вас зцідова, де тече пишновладносьильногогутній Псло. Тут така спека, що зуби аж дзвонять і випадають пломби. Градусів сім (!) на сонці вдень. Вибрався, називається, на дачу. Ось я тут уже тиждень, а теплих днів було лише один—коли я приїхав. Проте, хочу витерпіти аж до 1.X. Ви теж приїдете до цього часу? З будинком “Слово”²⁶ чув я в останні дні (а може й Ви про це знаєте), що

поїхав Дикий²⁷ до Гомеля за казанами центр. опалення, бо їх не прислали в термін.

Отже напивайтеся там моря побільше, щоб воно в жилах ваших заграло, але щоб не нудило. Привезіть до Харкова вина мускатного—рожев. чорн. мускату. Підіть до Ай-Тодорського маяка і посидьте на скелі над морем,—може мені хоч гикнеться, як Ви мене там згадаєте. Нудно тут, больно і важко.

Кланяюсь всім.

Ваш Юр

Шишаки
12.IX.29.

4.

Аркадій! Листівку отримав, чекаю книжок. 8.VII я звідси вибираюся до Дніпропетровська. Коли надходитимуть (після “Свящ. жирафа”) книжки для мене—Ви їх приймайте—це я сам їх надсилаю, щоб не возитися з ними. Читати їх не раджу—коли є щось краще. Як Вам сподобався “Жираф”? Правда, цікаво. Я уявляю, як блискучо звучить вона англ. мовою. Тільки—якби вона була наполовину коротша. Як Вам видалися “Чітірі Сашкі”?²⁸ Все таки—я дуже багато поклав туди роботи. Може невдалої, але роботи і нервів. Дуже мене цікавить Ваша думка. Я тут написав вірша “Діялог з мужністю”—на сорок довжезних рядків. Та й взагалі—дуже кортить перейти на вірші. Тільки не прибуткова це штука—їсти з нею не буде чого.

Тут з їжою добре. Але погода погана. З дощів не вилазимо. Вогко. Моїй нирці—це заріз. От і тікаю. Та й нудно тут до біса. До побачення, Аркадій. Будьте веселий.

Ваш Ю.

Залізні Води
5.VII.30.

Арх. Лобенко

ЛИСТИ ІВАНА ДНІПРОВСЬКОГО ДО АРКАДІЯ ЛЮБЧЕНКА

1.

Гей, гей—Аркадію—
де там той альманах²⁹ у бісового батька. Тричі ще можеш
переробити твого гайдаря³⁰ і—то ще встигнеш. Оце вчора
гуртком провозжали отамана гартованського³¹—Коцюбу
“лицем до села.” На місяць. Можем зробити підрахунок.

Спочинку	1 міс.
Чухання приїхавши	1 м.
Загадування писати	1 м.
Збирання замовленого	3 м.
Хід до ДВУ	1 м.
Складання умови	1 м.
ЦУП (Головліт ³²)	1 м.
З 4 поверху на 1 пер.	1 м.

А разом

Можеш порахувати.

Чого ж це так пишеш за себе з Одеси, немов топишся
в Чорному морі і тільки окремі слова вигукуеш? Га? А ти
докладненько, так хорошененько, сядь і писони з пів друко-
ваного аркуша. Ідьоть?

* * * * *

Що тут? Дош.

Література? Спить.

Театри—ремонтуються.

Тільки мчать вулицями фашистські (італійські) автобуси.

Та на вулицях, де-не-де стоїть мальовничо:

ЗУПІНКА

і малюнок автобуса.

Та дзвонять без упину трамваї по сосюриній⁸³ душі.
Хвильовий оце (повернувшись з Яресок, де ловив рибу)
кудись їде на качок, чи на зайців.
Корячок⁸⁴ виїхав.

* * * * *

А ми редагуємо. Пера тріщать. А нам—дзінь—дзінь:
дайош підручники... Жарко.

Взагалі—жара. А над жарою дощ. Дощ. Дощ.

Кажеш: трошки одстав Куліш? Моя думка про нього така
сама. А от * * * інакше дивиться. Мовляв: Чує свою епоху
і знає, що їй треба. Не треба переростати. Белий,⁸⁵ мовляв,
переріс—і що з того? А Хвильовий (це я) не переріс епоху
на цілих п'ять епох? Та ну його к бісу. Переріс, недоріс—
хто його знає? Хто його добере? Тільки я думаю, що пере-
рости не жаль, а недорости—школа. Як Ти думаєш, Гай-
даре?

А дружина твоя молодая. Во істину левиця. Хвалю. Чу-
десно. Бережи, братушко, як зіницю ока твого. Не здобудеш
бо нині і трісни такої жінки! Чуєш? Дух її піднеси. Не
вбивай у ній мистця. І Твій розквітне під її оновленим
крилом.

* * * * *

Це мій такий висновок із самого життя. Тхори ми під
цим прекрасним сонцем. І жінку дано на землю, щоби тхори
на мить забули, що вони тхори єсть і зажадали кращого, не
тхорячого, життя.

В ноги стань перед жінкою, сльозами радості ороси її
ступні, помолись їй вечором і вранці і поцілуй сліди її теплі
й холодні, де вийде вона!

А що пишеш?

Поцілуй за мене берег Синього моря і за мене поцілуй
мізинчик Ользі Георгієвні.

Ну, дайош листи з Одеси!

Жду.

Вітають тебе трамваї і дощ. Автобуси і труби наших

заводів. І ждуть тебе і виглядають. І питаються: дзінь—
дзень: як там Аркадій? * * *

Адресу мою знаєш?

Ну будь. Жан⁸⁶

2.

Любий мій Аркадію.

А з тобою—тільки говорить. І слухати тебе, і говорить,
і щоб була електрика, чи місяць. Щоб Кляус⁸⁷ був з своїми
овечками з “Фати Моргани,” похмарене чоло Тичини⁸⁸... А
на папері! Що? Хіба розпну душу свою на цьому шматкові?
Заб’ю гвозді їй в руки на твоїх очах? Проколю їй ребра
безсилим моїм пером?

З тобою—тільки словом, і бачити як бігають ховрашки
усмішок на твоїх устах! І почувати молодість на своїй
древній спині... і почувати шовк єднання, сяйво утіхи... А
кругом—трамваїв синій блиск! Жіночі очі! Сміх!

А всетаки ти бре’, Горацію. Не 3, а тільки 3-ий. Це, бра,
за 4 рочки царської та 4 годи пролетарської війни—наго-
рода чесному бойцю. Коли там спочинеш потім! Коло аеро-
дрому—хіба що там. Як знов збереться докупи “Гарт”...

А що я винний—це ти знаєш, Аркадію. Ти зрадив, ти мене
продав! Кинув на поталу самоті! Візьми ж твою свиню
назад з усім приплодом! Дивись на підпис! То ім’я, яке
шукало тебе очами на захід сонця... То ім’я, яке такі як ти
однесли в могилу раніш на 20 років!

Але прощаю. Бувай мій радісний,

Твій Жан

Привіт очам, що ти цілуєш.

28.VII.26.

3.

Лягаю на лівий бік і починаю дружню відповідь тобі, мій
любий Аркадію...

Не знаю хто винен, чи моя “розтерзана” звичка, чи лікар
мій, але оці 20 в санаторії погибли без вороття. Темпера-

тура скаче, вода на місці. Дали мені папера, через “дом,” надіслав його до місцькому³⁹ з прозьбою ще на місяць. Та щось не чути нічого. Я, положим, не дуже той добиваюся того місяця, бо й цей нічого мені не дав.

Лежу в одній палаті з сухітним. 3-та стадія з палочками⁴⁰ з “неможливим” кашлем, що убиває мені настрій. Накашляє сім паличок в одіяло, потім трусить його на всю кімнату, а палочки летять мені просто в горло, бо дихаю я тільки ротом, як риба на березі.

Уперше за все своє многотрудне задумався я конкретно над смертю і нічого не шкода, а смерть здається нечуваним коханням, якого я ніколи не знав... тільки йде вона до мене, собача душа, як мир ішов у окопи...

За яку війну, з якими панфутами ти пишеш? Хіба що є панфутути окрім “вождя”?⁴¹ Чого він хоче?

Под небом места много всем
Но безпрестанно и напрасно
Один враждует он... зачем?⁴²

Чи в нас “тули не гострені” чи не ми “повиті шеломяним еси”?⁴³ Вірю, що поборете, розвієте чад... Черкни но мені “коректно”—в чому річ?

Взагалі пиши мені за все, бо живу як Іван Вишенський у колодязі і ні чорта не знаю.

Встаю о 4 год., лежу горілиць, дивлюсь в тьму... 8 год. дзвінки, термометри, сніданок... 10 год. жду: хтось “уздрить” мого листа на столі і занесе мені в палату (спасибі друзям рідко пишуть, зате сердечно). Далі обід, “мертвий час,” вечерея і знов лежу горілиць і дивлюся в тьму і сухо, по-старечому кашляю.

Думаю, * * * що немає “вождів,” що гнида розкошує на нашій прекрасній планеті... Гряде царство гниди, якому не буде кінця...

Друже мій любий, Аркадію мій хороший. А ти, ти, якто це ти, юний чоловік, ти, сталінська енергія і дисципліна, як ти дійшов до поганющого катару кишок (!!).

А як там мій друг ясний, Ольга Георгієвна? Друже,

бережи її як очі твої, як вічність берегтиме спадщину твою. Вранці й вечором молитву їй твори таку: “Дякую тобі, що ти живеш і даєш мені чути життя. Без тебе я... (тут треба робить павзу і “благуще” дивитися її ув очі)... перекотиполе і непорозуміння.” Вечором молитву можна вар’їрувати, переставляючи два останні слова. Перекажи О. Г. мою подяку, ясний привіт.

Будь, любий.

Тисну могутчу руку твою.

Твій Жан

П.С. А. * мій прислав мені квитанції і “наказ” найти 5-го передплатника для Вапліте. Теж... енергія. А втім я сміявся і дякував і мабуть таки штук 10 продаж.

21.IV.27.

4.

Сердечне тобі Аркадію!

На сьогодні справи мої такі. Здоров’я без змін. Власне, деяке поліпшення загального стану є, але горло, нещастя моє, піддається туго, або іще правдивіше: зовсім не дається лікам ні природнім, ні штучним. Довгий час я протестував проти радикальних заходів, але так воно, паршиве горло, змучило мене, що я здався: що завгодно, аби тільки не ці болі. І мені почали припалювання. Це комбіноване очмаріння од наркотики плюс палаюча в горлі домна. Тоді я мушу з блаженним виглядом сидіти нерухомо—один порух і перегорять всі звукоробні зв’язки і я занімію назавжди. Уявляєш? Після таких номерів я вихожу з туб. інститута—немов після прем’єри * * *. Одну порцію, спробну, я уже спожив, днями друга, а взагалі таких порцій має бути з півдюжини.

Сам тубсанаторій наш задрипаний, з таким же садком і таким же вред-персоналом, але я вирішив так: або я вийду звідси здоровий, або хай звідси опустять мій труп в море—на подобу Фрідріха Енгельса.

Два тижні уже позаду.

Позавчора надіслав * * * посвідку, що я, хворий потрібую продовження. ЦЛК⁴⁴ на цього папірця повинно прислати путівку ще на місяць. Здається, двома місяцями кінчається опіка ЦЛК над одкритими формами тбц. За цей період сподіюсь поправитись, але ще й тепер головний лікар (тямуща вельми людина) радить мені бути у нього до жовтня. Я не заперечую і коли це можна зробити через ЦЛК чи Оргкомітет⁴⁵—будь ласка. Коли ж починати ход'ат'ай'ство—я ще напишу.

Я покищо лежу, блукаю серед лісів санаторія, почитую діялектику природи (2-3 ст. на день). Не сховаю перед друзями, що отруївшись буржуазними класиками—як проти отруї гомеопатичними дозами (інакше не можна) приймаю сторінки останніх новинок пролетлітератури і це добре впливає на мій сон. А головне, розуміється, моя ідеологія дзвенить тепер як валдайський дзвінок. Дивлячись на могутні взірці я й собі замишляю ромашку. Після хвороби на пів року сяду за стіл дубовий і з торжественним рокотом віллюся в співні літературні колони...

Пиши, Аркадію.

Хоч вряди-годи, в інтервалах засідань, згадай і врони пару правдивих про ваше запашне життя.

Міцно тисну руки. Твій Жан
28.IV.34.

5.

Дивно якомось уявляють мене мої друзі. В якому році згадують мене? Принаймні, в 1923. Деж пак: приписують мені бунтарство (“Ти, я чув, бунтувати там починаєш?”). Боже мій, нігде натяку на бунт. В даний момент я такий тихий, слухняний, дисциплінований. Та хіба й може бути інакшою не людина, а організм, до того страшно розладжений, що видушує з себе в день 10 неповнотонних голосівок і стільки ж шелестівок? Ще можна сказати: нерозважність, в крайньому разі—каприз, але бунт? Ні, я вже не бунтую, і можна сміло, всерйоз і надовго сказати—бунтувати не буду.

Справа, Аркадію любий, в тому, що * * * діятермія, про яку я вже тобі писав (коли не тебе закладають у міцного бика, а бика того засовують тобі в горло) так виснажила мене, що організм мій не видержує. Я втратив 8 кл. і дальша, як кажуть ці ж мої лікарі, навантажувка—неможлива. Конче потрібна перерва місяців на два. Після чого, дивлячись на горло тут таки в Одесі, горловий лікар скаже мені—чи треба ще палити його, моє спалене горло, чи вже зажило, або заживе саме.

Отже треба мене просто по людському (а не по санаторійному) нагодувати, допомогти моїм добрим кров'яним шарикам погасити розбурхані кубла коховських паличок, поки вони ще не продовжали (у них теж своєрідна індустріялізація) одного або двох тунелів.

Зважаючи на ресурси, клімат і т. і. я думаю, що найкраще мені поїхати до Кам'янця—нехай старий підтримає, чим може, свого прийомного сина.

М. М. ще погрожує прибути в Одесу цими днями, почує від лікаря в ученому викладі те, що я подаю тобі популярно і буде моїм супутником на Поділлі.

Як бачиш, і розумно і мирно.

А ти хватанув, друже: бунт. Сміх мені з вас, друзі!

От що нудьга, що тоска була, особливо перед з'їздом*⁴⁶—так це правда. Живе серце—трепетало воно, хололо і нагрівалося. Сьогодні воно вже спокійне.

З'їздовські звіти перечитав і в Комуністі⁴⁷ і в Літгазеті.⁴⁸ Пережив з'їзд так, наче був на ньому присутний (десь висів на балконі). Хороший був з'їзд! Уявляємо—союзний.

До н/союзу написав заяву тиждень тому.

А листа твого другого я таки не одержав, дуже шкодую. Варварська ще почта в нашій прекрасній країні. Скільки вона... але хай, все одно на землі ніхто нас не розсудить...

А що тобі дасть Горлівка? Дасть вона тобі "значний які-

* Послав я привітальну телеграму: Харків, Каплунівська, будинок Блакитного, з'їздові—так ще не пішов я з почти як чинуша почав диктувати телефоном на центральний телеграф: ...**"З-ий під'їзд"**... Уявляю весь текст, очі і брови президії!..

“стю творчий документ””? Не знаю. Добре пишем ми тільки на матеріялі знайомім, я сказав би навіть органічним і плаваєм на свіжим. Ну втонеш ти в шахтах, захлинаєшся в образах, вилізеш на поверхню, а час на одбір, на добір—це ж мінімум пару треба років—для такого, для значного твору. Бажаю тобі скоротити строки, взяти висоти й широти—але краще було б зробити документ на матеріялі твердім, притаманнім, одстоянім, прозорім. Чи не так, друже?

Мені дуже кортить до моєї хати, до мого мирного столу, до моїх обірваних задумів.

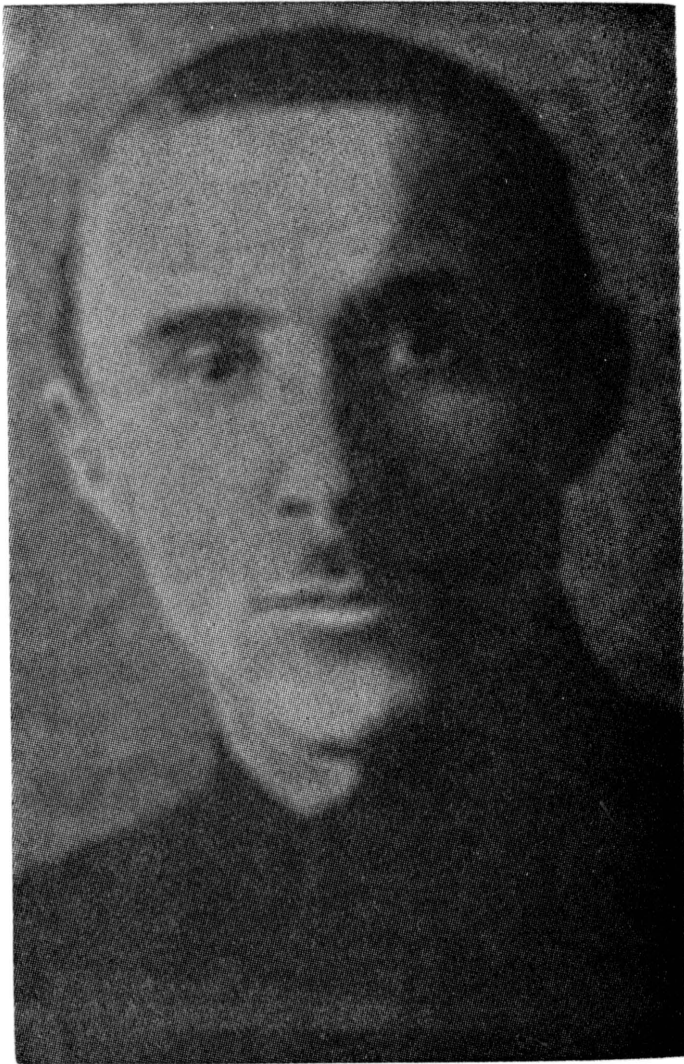
Коли ж я вже доб'юся туди?

Коли обніму моїх веселих і невеселих друзів?

Міцно тисну,

Твій Жан

7.VII.34.

1. *Disguob-erw*

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

ЛИСТИ ІВАНА ДНІПРОВСЬКОГО ДО МИКОЛИ КУЛІША⁴⁰

1

Живе—давно розпалось на клітини,
клітина—в землю, в зелень, шум.
І той протест, і той огонь, що був у них—
тепер він зелень, шум...

Фуга.⁵⁰

Кляусе любий.

Мені вже соромно скаржитись, тим паче, що й література наша підплила сльозами, та не крию правди перед тобою й не б'ю в бубон мажору, коли на серці мійому печаль...

Оці два роки останні в Харкові висушили мене, збіднили, зубожіли, отруїли мене. Втратив я все, що приніс із нашої милої Таврії, а натомість сіла нудьга, невіра і печаль. І почуваєш, що вже не вернути юної віри, юного запалу святого, а земля передо мною гола і вбога, як коліно старця з нашої столиці...

Колись, передчуваючи те, що трапилось тепер, колись давно, я думав, що як не останеться в мене ні матері, ні дружини, ні друга, ні сестри—останеться мені мистецтво, яке я буду кохати до краю...

Але то була молодість, коли мистецтво не пахло ремісничим ножем. А от тепер, коли я зрозумів усі його сокровенні пружини, коли я “музику разложил, как труп и алгеброй поверил гармонию”,⁵¹ я відчув порожнечу і суєту. Дарма я пробую воскресити “дні радости.” Дарма я дмухаю в мертве, пишне багаття, щоб здобути з нього іскру єдину для життя.

...ворон степной не людим,
Добычу терзает и щиплет над ним.

Дійшов я, Кляусе, до того, що жити стало мерзенно, а

помирать ще гірше. І от стою я, любий, у Харкові серед крику сирен, а тут серед плювків туберкульозних, і жду. Жду якогось, хоч малого чуда, жду якоїсь невідомої любови, жду іскри тієї радої, що освітить ніч мою глибоку, жду і виглядаю чи потиску руки нелюдської, чи слова животно-творного, не нашого...

А його, сподіваного нема.

І той протест, і той огонь, що був у них—
тепер він зелень, шум...

Написав я три вози “проектів” до оповідань і роману і фрагментів купу, і дивлюся на них, як на фронті дивився на трупи. Знаю, що не було душі “м’ятежної,” огня “духм’яного,” коли в сутінках рождався перший крик творчий... Знаю, що нікому не потрібно цих марудних і брудних паперів... і багато я знаю чого, що не знав тоді, коли на колінах продирався з убогою саквою⁵² і буйним серцем до столиці, матері комун українських...

Оце, Кляусе, моя печаль, що на неї ліків немає, що гірша за туберкульоз, який у всьому тільки дрібний інцидент. Твоя дружня ласка, твій ніжний лист осяє мене на хвилинку і знову та сама безпросвітна ніч, те саме сумне бездоріжжя... Тільки знай про це, любий мій, і не пробуй зменшити болю мого, бо участь мені ще болячіша. Отака моя справжня суть, що тече підземно, і несе в небуття і мої папери робочі, і мій туберкульоз.....

53

Кляусе любий, єдиний друже духа мого. Не дався б я ніяким хворобам, а їсть мене *він* тому, що душа моя уже не боронить тіла, що сама вона сумно поглядає на Савур⁵⁴...

Що ти робиш в Одесі? Що лікуєш? Спочиваєш? Що ти робиш? Докінчиш п’єсу до сезону? До мене збирається до Чернігова Бортник⁵⁵ і хоче вимучить із мене останню сцену.⁵⁶ Значить і тут мені спокою не буде. А в тім... нехай твої герої з життя живого стрінуться з моїми безумцями...

і обмінюються “незлим, тихим словом,” як ми з тобою, друже ясний.

Поки що в санаторії заплачено по 13.VII. До того ще піду на рентген... а там не знаю, що робить. Пенелопа моя забронила мені їхати до Харкова до самого октября місяця. Як до того місяця “палочки” не доїдять мене, то ще зустрінемось і поговоримо “тихо й ніжно.” Скучив я за твоєю розмовою, за твоїм словом ширим і шукаю тебе.

Твій Жан

П.С. Температура моя впала: вранці 36.2, вечором 36.6-8. “Взяв” я $\frac{1}{4}$ фунта і хочу ще $\frac{1}{4}$ добути. Може день зайвий, день печалі подарує мені теща моя, доля моя.

Бобровиця, Тубсанаторій ім. Лесі Українки.
Чернігів, 28.VI.927.

2.

З газет таки наших дізнався я за “Малахія”.⁵⁷ Дуже з того радію, хоч знаю зарані, що “дуже кепсько розуміють цю річ.” Це значить те, що ти випередив свою епоху і дав її видовище, яке зрозуміють вибагливі наші потомки. В цім твоє щастя. В ногу з нею, з епохою, ти підеш завжди, а щастя перегнати її і показати їй шматочок майбутнього, випадає не всім. Тут ти з’єднав Софокла з Шекспіром і поставив обох їх на ноги на нашім шляху. Це “звенья епох,” а їх видно тільки назад, і ти не сумнився. Не знаю, що саме ти бачив в Москві, а коли я читаю, що хвалить Анатолій Васильевич,⁵⁸ я тебе розумію. Москва з Ленінградом в моїм пляні стоять цього літа.

Любий Кляусе. Ще слово за тебе. Хоч я знаю, і знаю гаразд, що ти робиш для театру, а всетаки дуже жаль, що ти не пробуєш прози. Твою думку я чув і хотів колись побалакати серйозно. Не знаю твоїх планів, думок і роботи, але я знаю одне, що коли ти не вступиш з прозою на нашому “фронті” це буде велика галявина, прірва. Я знаю, що й тут є твоя місія. Хвильовий показав як духмяно пахне

слово, а твоє завдання показати його щирю вагу, дике золото в руках ювеліра. Слово на зір, на ухо, на смак, на нюх і на дотик, синтез слова, щоб початок його пішов од тебе. Ти бо взяв його свіже, рахманне і чисте од самої землі і тут на землі його маєш лишити. Без тебе не зроблять цього.

А коли твій Малахій сказав, що він прийшов “перевірити всі комісії,” я зрозумів, що ти сам свідомий обов’язку. Отже п’єсу ти роби, але потроху, уривками, пиши свою прозу. Багато й не треба. На томик. Один тільки томик. А з нього вже згодом виростуть томи.

Затям це собі, перевір десять раз—і роби.

Я покищо мерзну. Це без снігу я, справді, фізично мерзну тут вже три тижні, застудився і кашляю. А як засвітить сонце, сідаю за дубовий і ладною другу книжку оповідань. Власне виправляю друге оповідання. Все старе, з перших років революції, робота нудна і стара, просто вправляюсь в формі.

П’єси писати не хочу. Хоч і тут напали на мене, і я навіть придумав вже назву. Якщо й буду робити, то під примусом, наче відбуваючи каторгу. Може писав би й по-людському, вільно, та ото як чекає хто, так пропадає всяка охота. Наче ворог дивиться в твої груди, куди ти й сам заглядати боїшся... Боюсь казати це Курбасу.

Завтра йду до * * *. Герой він у нас, дужий, крепкий і чесний. Цього літа я гадаю витягти його до Харкова, дати йому заробити на нашім національнім заробітку, а як до зими влаштується, то й залишиться десь недалеко від нас.

Ну будь. Як буде охота і настрій—пиши. Бо ж я до одчаю самітний.

Твій Жан

14.IV.28.

Групова знімка:

Іван Дніпровський

Микола Куліш

Аржадій Любченко

ЛИСТ МИКОЛИ КУЛІША ДО АРКАДІЯ ЛЮБЧЕНКА

Привіт тобі, Арко, завдовжки від Харкова до Азовського моря. Не писав, бо перебував у стані такої “маланхолії,” що здавалось немов усе життя, увесь світ то є РСІ—Утодік, Утодік—РСІ—драмсоюз—Утодік—РСІ.⁵⁹ Спасибі Григоровичу,⁶⁰ взяв мене із собою на полювання... Спочатку він подарував мені сетера Джоя (ти мабуть знаєш це щеня—їх у Гр. двоє). Як почав цей Джой вставати о 3-ій годині ранку, як почав будити мене, щоб я вів його “до ветру,” як почав, як почав... Напала на його “швидка настя,” потому трапилося щось подібне до чумки. Словом, Арко дорогий, маланхолія моя почала проходити, бо 1/2 суток довелось витратити на Джоя. * * * Я його ще й купаю та привчаю до елементарних навичок охотицької собаки. Побував з ним уже і в ветлікаря, словом сказати, *насобачився*.

* * * * *

Так ото ж пишу, Григорович узяв мене на полювання. Вибув я там два дні. У листі не хочу про це полювання писати. Краще як приїдеш, тоді розповім. Наслідок—“маланхолія” моя розвіялась, туманцем залишилась десь на болотах і озерцях, і я оце приступив до роботи, а перш за все вирішив написати тобі листа.

Нічого особливого, хоча деякі новини є. У сірій, осінній далені замиготіла якась пляма, якийсь немов просвіт блискнув... Подивимось, що й як далі буде. Приїхав Ю. Яновськ., вернувся з Москви Мишко Я.⁶¹ бачив я ще декого. Проте якось хмуро й байдужо усі себе почувають. Ніколи ще на літературному фронті не було так нудно й буденно. Сіро, якась апатія, мжичка. Оце може приїзд Стефаника⁶² трошки сколихне всіх, розвіє дрімки й нудьгу.

А має він приїхати незабаром (лікуватиметься в Одесі,

кажуть). Ну, готують йому зустріч і т. і. Так от може цей приїзд розбурхає літературне життя. Якщо Озівське море не таке вже тепле, якщо і там нема сонця, то кидай Маріупіль, Арко, і приїзди.

П. С. А знаєш—постаріли ми. Оце уночі верталися з Григоровичем з полювання, ждали поїзда на півстанку, так Григорович між іншим сказав, що “беруть літа своє, не так уже пахне життя, як пахло воно п'ять, навіть три роки назад.”

Мені страшено стало жаль чогось. І Григоровича стало жаль... на полустанку (а він його оспівав у своїх синіх етюдах, пам'ятаєш?).

Ну, от приїзди, Аркадіє.

Тисну руку,

Твій МК

Харків
10.IX.28.

БІО-БІБЛІОГРАФІЧНІ ДОВІДКИ ПРО АВТОРІВ ЛИСТІВ

1. **ХВИЛЬОВИЙ, МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ** (1893-1933)—поет, прозаїк і публіцист пореволюційної доби. Народився в родині вчителя села Тростянець Охтирського повіту на Харківщині. Автор поезій (“В електричний вік”—поема 1921, “Молодість”—збірка поезій, 1921, “Досвітні симфонії”—збірка поезій, 1922), новель і повістей (“Сині етюди”—збірка, 1923, “Осінь”—збірка, 1924, “Твори” (Етюди), т.т. I, II, III—1927-1928, “Молоді шахтарі”—збірка, 1931), незакінчених та знищених романів (“Іраїда”—1925, “Вальдшнепи”—1927), публіцистичних та теоретичних творів (“Камо грядеши”—памфлети, 1925, “Думки проти течії”—памфлети, 1926, “Апологети писаризму”—1926, “Україна чи Малоросія?”—1927, “Соціологічний еквівалент трьох критичних оглядів”—1927 та багатьох інших). Один із перших організаторів пореволюційної української літератури, член Центрального Бюро об’єднання письменників “Гарт” (1922-1925), душа і провідник “Урбіно” (вузько мистецька, напрямкова група в середині “Гарту,” 1923), ініціатор і головний промотор великої дискусії про шляхи розвитку і стилі української літератури, 1925-1931. Організатор й ідейний провідник “Вапліте”—1925-1928, “Літературного Ярмарку”—1929, “Пролітфронту”—1930. Основоположник і теоретик нової течії в пореволюційній літературі—активного романтизму (вітаїзму). На початку масового терору проти українського народу, його інтелігенції та української літератури, в знак протесту, покінчив життя самогубством 13 травня 1933 року.

2. **ЛЮБЧЕНКО, АРКАДІЙ ПАНАСОВИЧ** (1899-1945)—новеліст, повістяр і драматург. Родився в селі Старо-Животові Уманської округи на Київщині. Батьки—селяни. Ввесь час близький до сродовища М. Хвильового і М. Куліша. Член “Гарту,” член Президії “Вапліте” та незмінний відповідальний її секретар, член “Пролітфронту” та один з редакторів його місячника за тією ж назвою. Чільний співтворець активноромантичного напрямку. Автор збірок, оповідань, повістей і драм: “Зяма,” “Буремна путь,” “Дні юности,” “Образ,” “Вертеп,” “Земля горить” та ін. Пережив терор 1933-1938 років. Дожив до другої світової війни. Залишився свідомо в Україні під час втечі більшовиків. 1943 року був заарештований органами Гестапо, а весною 1944 року в тяжко хворому стані звільнений. Літом 1944 року виїхав на еміграцію. Помер 25.2.1945 у Бад-Кісінгені (Німеччина) після тяжкої операції шлунку.

3. **ЯНОВСЬКИЙ, ЮРІЙ ІВАНОВИЧ** (1902-1954)—поет, повістяр і драматург пореволюційної доби. Автор збірки поезій “Прекрасна Ут” (1928), збірок оповідань, повістей, романів і драм: “Мамутові бивні” (1925), “Кров землі” (1927), “Майстер корабля” (1928), “Чотири шаблі” (1930), “Вершники” (1935), “Короткі історії” (1940), “Жива вода” (1946), “Завойовники,” “Дочка прокурора” (1953) та багатьох інших. Активний член “Вапліте,” “Літературного Ярмарку” і “Пролітфронту.” Один із найвидатніших співтворців активноромантичного (вітаїстичного) стилю. Помер у Києві 25 лютого 1954 року.

4. **ДНІПРОВСЬКИЙ, ІВАН** (1895-1934)—поет, повістяр і драматург. Родився в селянській родині в селі Колончак, Дніпровського повіту (звідси походить і його псевдо “Дніпровський”)—справжнє прізвище—Шевченко) на Херсонщині. Автор повістей: “Заради неї,” “Долина угрів,” “Анабазис” та інш., драм: “Любов і дим,” “Шахта Марія,” “Яблуневий полон” та поезій: “Донбас,” “Плуг” та інших. Ідейний і мистецький однодумець М. Хвильового. Друг Миколи Куліша ще з юнацьких років. Член “Гарту,” “Вапліте” і “Пролітфронту.” Хворів на сухоті горла. Постійно перебував у туберкульозних санаторіях. В останні дні листопада, чи в перші дні грудня 1934 року помер в одній із санаторій для сухотників у Криму. Похований у Харкові.

5. **КУЛІШ, МИКОЛА ГУРОВИЧ** (1892-?)—найвидатніший драматург пореволюційної доби. Народився в бідній селянській родині в селі Чаплиній Дніпровського повіту на Херсонщині. Писати почав ще юнаком у чотирикласовій школі (місто Олешки) 1909 року, але справжній початок його драматичної творчості припадає на 1924 рік, коли його перша п’єса “97” пішла з великим успіхом у всіх українських театрах того часу. Найвидатніші драми М. Куліша—“Народній Малахій,” “Мина Мазайло,” “Прощай, село,” “Патетична соната,” “Маклена Граса.” Основоположник активноромантичного (вітаїстичного) стилю в українській драматургії пореволюційної доби. Член “Гарту,” один із активних організаторів “Вапліте” і її (з листопада 1926) незмінний президент. Співредактор “Літературного Ярмарку,” організатор та член керівництва письменницького об’єднання “Пролітфронт” до його ліквідації в січні 1931 року, організатор і доволітній голова “УТО-ДІК”—Українського товариства драматургів і композиторів. 7 грудня 1934 року арештований органами НКВД, “засуджений” на 10 років суворої ізоляції, перебував у самотньому ув’язненні в ізоляційному корпусі Соловецького концтраку до червня 1937 року, після якого всякі вістки про нього губляться і дальша доля невідома.

ПРИМІТКИ

1. Щоб урятувати свою організацію від цілковитого розгрому загальні збори “Вапліте” 28 січня 1927 року виключили лідерів “Вапліте” Миколу Хвильового, Олесья Досвітнього і Михайла Ялового за їхні “ідеологічні ухили” зі складу організації. Офіційні й неофіційні кола розглядали це виключення, як тактичний хід самих виключених. Всі троє залишалися співробітниками журналу “Вапліте” аж до “самоліквідації” 12 січня 1928 року. Їх “виключення” зі складу співробітників не врятувало “Вапліте.”
2. Куліш, Микола Гурович, драматург, президент “Вапліте” після виключення Михайла Ялового.
3. Початок роману М. Хвильового “Вальдшнепи” друкувався в п'ятому числі “Вапліте” (ст. 5-69). Дальша частина була видрукована в шостому числі “Вапліте,” яке було негайно сконфісковане і до розповсюдження не допущене.
4. Азарх, Раїса—член дирекції Державного Видавництва України, одна з керівників відділу “Література і Мистецтво” і взагалі досить впливова діячка в галузі преси та видавництва в 20-ті роки.
5. Микола Куліш.
6. Курбас, Лесь (1887-?)—режисер і директор театру “Березіль” у Харкові. Заарештований 26 грудня 1933 року і засуджений на 10 років концтабору. Перебував на Соловках. Після 1937 року доля його невідома.
7. Колишні члени тоді вже ліквідованої “Вапліте” (див. примітка 1.).
8. 22 лютого 1928 року, з Відня, М. Хвильовий написав листа до редакції газети “Комуніст,” в якому заявив, що він знищив другу частину роману “Вальдшнепи.” Те саме, мабуть, як видно з цього листа, сталося й з романом “Іраїда,” початок якого був видрукований у місячнику “Життя й революція,” 1925, ч. 11 і передрукований в III томі “Творів” М. Хвильового під новою назвою “Зав'язка,” як самостійний фрагмент.
9. “Вапліте” “самоліквідувалася” 12 січня 1928 року. Два дні пізніше, 14.І.1928 року, останні загальні збори “Вапліте” підтвердили ліквідацію, підкресливши в збірній резолюції, що “для нашої літературної роботи створилася надто тяжка атмосфера, що заважає кожному з нас продуктивно працювати в складі організації на користь української пролетарської літератури.”
10. “Обсерватор”—нерозшифроване досі псевдо автора статті “Думки про молодю белетристику” (“Вапліте,” ч. 4, 1927, ст. 194-201) та цілого ряду рецензій у тому ж місячнику. За переказами сучасників, псевдо це належить Олексі Слісаренкові.

Ю. Бала—також досі не розкриті псевдо досить активного рецензента “Вапліте.”

11. Повість Аркадія Любченка “Образ,” що друкувалася в ч. 4 “Вапліте,” за 1937 рік.
12. Доленго, Михайло (1886)—досить активний тогочасний поет і критик офіційного партійного напрямку.
13. Мішель і Кость—герої згаданої повісти Аркадія Любченка “Образ.”
14. Ю. Шпол—псевдонім Михайла Ялового, першого президента “Вапліте,” автора роману “Золоті лисинята” і низки інших оповідань. Заарештований в ніч з 12 на 13 травня 1933 року органами НКВД і з того часу зник безвісти.
15. Коцюба, Гордій Максимович (1892-?)—прозаїк, член “Гарту,” “Вапліте” і “Пролітфронту,” автор збірок оповідань і повістей: “На межі,” “Біля гудків,” “Свято на буднях,” “Бронзові люди” та інші. Після 1934 року арештований, і дальша доля його невідома. Тут йде мова про оповідання Гордія Коцюби “Рада” (“Вапліте,” ч. 4, 1927, ст. 96-109).
16. Гордієнко, Кость (1899)—автор оповідань і повістей: “Федько,” “Харчевня ‘Розвага друзів,’” “Червоні роси,” “Автомат” та інших. Тут мова про повість “Автомат,” що друкувалася у тому ж “Вапліте,” ч. 4, 1927, ст. 110-157.
17. Слісаренко, Олекса Андрійович (1891-?)—поет і повістяр, член “Вапліте,” заарештований 1934 року і дальша доля невідома.
18. Мабуть “Майстер корабля,” перший роман Юрія Яновського.
19. Ольга Георгіївна Горська, артистка театру ім. Івана Франка, дружина Арк. Любченка.
20. Артисти театру “Березіль.”
21. Готель у Києві.
22. Микола Бажан (1904)—поет, колишній член “Вапліте,” автор збірок поезій і поем: “17-й патруль,” “Різблена тінь,” “Будівлі” та багато інших.
23. Довженко, Олександр (1894)—кінорежисер, творчо близький до ваплітянських кіл, автор “Арсеналу,” “Звенигори,” “Землі,” “Івана,” “Щорса,” “Аерограду” та інших фільмів.
24. “Мина Мазайло”—п’єса Миколи Куліша.
25. ДВУ—Державне Видавництво України.
26. Будинок у Харкові, де жили письменники.
27. Дикий, Антін, другорядний поет, у новозбудованому будинку для письменників “Слово” виконував ролю господаря (кербуда) і доглядав за остаточним устаткуванням його. Десь після 1935 року заарештований органами НКВД і дальша доля його невідома.
28. “Чотири шаблі,” роман Юрія Яновського, що тоді вийшов з друку.
29. Альманах “Вапліте” вийшов у грудні 1926 р.

30. “Гайдар”—оповідання Аркадія Любченка.
31. “Гарт”—літературна організація т.зв. пролетарських письменників (1923-1925), що створена під проводом Василя Блакитного (Еланського). До неї належали М. Хвильовий, М. Куліш, Ів. Дніпровський, В. Сосюра, П. Тичина, І. Кулик, О. Досвітній, Г. Коцюба та інші.
32. Головліт—Головне Управління справами літератури і друку. Формально це був відділ Народнього Комісаріяту Освіти, що контролював вихід друкованої літератури в УСРР.
33. Сосюра, Володимир (1898)—поет, тоді член “Вапліте.”
34. Коряк, Володимир Дмитрович (1889-?)—літературний критик, знищений у 30-ті роки.
35. Белий, Андрей (1880-1934)—російський поет-символіст, справжнє прізвище—Борис Бугайов.
36. Іван Дніпровський.
37. Микола Куліш.
38. Тичина, Павло Григорович (1891)—поет, автор збірок поезій: “Соняшні кларнети” (1918), “В космічному оркестрі” (1921), “Замість сонетів і октав” (1920), “Плуг” (1920), “Вітер з України” (1924), та інших. Колись член “Гарту,” “Вапліте,” “Пролітфронт.”
39. Місцевком—місцевий комітет письменників. Це чисто професійно-спілковий комітет, обов'язком якого було допомагати матеріально і правно своїм членам.
40. “Палочки”—туберкульозні бацилі.
41. Панфути—Панфутуристи—група українських поетів-футуристів, що їх визнанням провідником був поет Михайль (Михайло) Семенко (народжений 1892 року, заарештований під час терору 1934 року і дальша доля його невідома).
42. Цитата з російського поета М. Лермонтова.
43. Цитати (перекручені) із “Слова о Полку Ігоревім.”
44. ЦЛК—Центральна Лікарська Комісія.
45. Організаційний Комітет—тимчасовий письменницький керівний центр, що був змонтований з наказу ЦК комуністичної партії після ліквідації всіх літературних організацій та об'єднань (у квітні 1932 р.). Завданням його було підготувати створення єдиної спілки радянських письменників і провести перший її установчий з'їзд.
46. Перший з'їзд новоствореної Спілки Радянських Письменників України—СРПУ—відбувся в червні й липні 1934 року в Харкові і Києві.
47. “Комуніст”—щоденна газета, орган ЦК КП(б)У.
48. “Літературна газета”—орган СРПУ.

49. Цей лист взято з архіву дружини Миколи Куліша—Антоніни Куліш.
50. Із поезії Павла Тичини “Фуга” у збірці “Вітер з України.”
51. Трохи переінакшена цитата з твору А. Пушкіна “Моцарт и Сальєри.”
52. З торбою.
53. Крапки тут і далі в оригіналі авторові.
54. Савур—очевидно автор листа має на увазі відому з українських переказів “савур-могилу.”
55. Бортник, Януарій—режисер театру “Березиль.” Заарештований коло 1937 року, й з того часу доля його невідома.
56. Ів. Дніпровський має на увазі останню сцену з своєї п’єси “Яблуневий полон,” режисером і поставником якої на сцені “Березоля” був Бортник.
57. “Народній Малахій” п’єса Миколи Куліша, виставлена вперше 31 березня 1928 р. в “Березолі.”
58. Анатолій Васильович Луначарський—нарком освіти РСФСР.
59. РСІ—Робітничо Селянська Інспекція, советський державний контрольний орган.
Утодік—Українське Товариство Драматургів і Композиторів.
60. Микола Григорович Хвильовий.
61. Михайло Яловий.
62. Стефаник, Василь (1871-1836), жив і працював у Галичині, що належала тоді до Польщі. Нарком Освіти України Микола Скрипник, на відзначення заслуг В. Стефаника в українській літературі та щоб підкреслити неподільність українського народу і його культури, саме тоді призначив йому досмертну пенсію й офіційно запросив на відвідини. Українська громадськість Харкова і Києва, як з цього листа навіть видно, активно готувалася до святкової зустрічі великого українського письменника. З цілого ряду причин В. Стефаник не відвідав Харкова та Києва.

З М І С Т

	Сторінка
Передмова Юрія Луцького	7
Портрет Миколи Хвильового	9
Листи Миколи Хвильового до Аркадія Любченка	11
Портрет Юрія Яновського	15
Листи Юрія Яновського до Аркадія Любченка	17
Портрет Аркадія Любченка	21
Листи Івана Дніпровського до Аркадія Любченка	23
Портрет Івана Дніпровського	31
Листи Івана Дніпровського до Миколи Куліша	23
Групова знімка Івана Дніпровського, Миколи Куліша й Аркадія Любченка	37
Лист Миколи Куліша до Аркадія Любченка	39
Біо-бібліографічні довідки про авторів листів	41
Примітки	43

2.

Handwritten signature or mark in red ink.